

ALIMENTS ENTRE PARENTS: NOVETATS DEL CODI CIVIL DE CATALUNYA I JURISPRUDÈNCIA RECENT

Jordi Ribot Igualada
Catedràtic de dret civil
*Universitat de Girona*¹

Resum

En aquest text farem un examen de les principals novetats que el llibre segon del Codi civil de Catalunya incorpora en la regulació dels aliments entre parents i les posarem en connexió amb els criteris aplicats pels tribunals.

Paraules clau: llibre segon del Codi civil de Catalunya, obligacions alimentàries, aliments entre parents, despeses ordinàries i despeses extraordinàries, absència de relació familiar.

MAINTENANCE BETWEEN RELATIVES: NEW FEATURES OF THE CATALAN CIVIL CODE AND RECENT PRECEDENT

Abstract

This paper examines the most important new features in Book Two of the Catalan Civil Code regarding maintenance obligations between relatives, considering them in the light of the criteria applied by the courts.

Keywords: Book Two of the Catalan Civil Code, maintenance obligations, maintenance between relatives, ordinary and special living costs, absence of family relationship

1. Facultat de Dret, Campus de Montilivi, Girona, 17071. A/e: ribot@elaw.udg.edu.

1. INTRODUCCIÓ²

En aquest treball s'analitzen algunes de les principals novetats que, en matèria d'aliments entre parents, presenta el Codi civil de Catalunya (CCCat). Paral·lelament, s'examina també la jurisprudència que d'alguna manera està relacionada amb aquestes novetats.

El tema dels aliments entre parents és relativament nou en el dret català. Com tothom sap, la Compilació no tenia regulació en aquesta matèria i era aplicable la del Codi civil espanyol (CC) (art. 142-153 CC), que havia substituït el dret romà i el canònic com a supletori del dret propi. La primera intervenció legislativa en aquesta matèria té el seu origen en l'Avantprojecte de Codi de família elaborat pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya l'any 1994, el qual va passar, posteriorment, a constituir l'objecte únic d'una llei *ad hoc* aprovada com a Llei 10/1996, de 29 de juliol, d'aliments entre parents³ (LAEP). Poc temps després d'entrar en vigor, el contingut d'aquesta Llei fou incorporat al Codi de família⁴ (CF) (art. 259-272 CF) amb molt pocs canvis, tot i que se n'hi féu algun, com ara veurem, molt rellevant tant des d'un punt de vista tècnic com d'un de política jurídica. Amb l'aprovació per la Llei 25/2010, de 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família,⁵ que inclou un títol VII relatiu als aliments d'origen familiar, sembla que aquesta institució ha culminat el seu períple legislatiu.

Substantivament, l'obligació legal de prestar aliments entre parents que actualment es regula en el Codi civil de Catalunya difereix ben poc del model heretat del Codi civil espanyol. Manté l'estructura tradicional d'obligació legal basada en l'existència d'un dret eventual a reclamar aliments als parents en cas de necessitat, i en la qual la reclamació del parent necessitat determina l'exigibilitat de les pensions alimentàries. Com en la generalitat dels codis europeus, el cridat per la llei a prestar aliments no és un garant de qualsevol despesa alimentària del titular del dret als aliments, sinó que és només un deutor eventual, obligat únicament a abonar una pensió alimentària (o, en el nostre dret, a acollir si vol a l'alimentista a la seva llar).

Des d'un punt de vista de política jurídica, la particularitat més notable del règim català de la prestació d'aliments entre parents és que, tot i que segueix partint del caràcter estrictament personal de l'acció d'aliments (ara art. 237-4 princ. CCCat), així com de la seva essencial intransmissibilitat (cf. art. 237-12.1 CCCat), l'any 1998 s'hi

2. Aquest text és el de la ponència presentada al cicle «El dret català en el 80è aniversari de la instauració del Parlament de Catalunya», organitzat per la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans. S'emmarca en l'activitat del Grup de Recerca Consolidat en Dret Privat Europeu de la Universitat de Girona (ref.: 2009 SGR 614; Resolució de l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca de 3 de juliol de 2009; coordinador: Miquel Martín Casals).

3. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (DOGC), núm. 2238 (2 agost 1996).

4. Aprovat per la Llei 9/1998, de 15 de juliol (DOGC, núm. 2687 [23 juliol 1998]).

5. DOGC, núm. 5686 (5 agost 2010).

va introduir una important excepció en reconèixer legitimació a qualsevol entitat pública o privada per a entaular l'acció d'aliments contra els parents de la persona a qui aquella entitat havia acollit (art. 237-4 princ. CCCat). La raó d'aquest canvi fou que la legitimació exclusiva del titular del dret als aliments feia impossible constituir, sense la seva intervenció, la relació obligatòria d'aliments. De manera que haurien esdevingut paper mullat en la pràctica les previsions relatives a la pretensió de reemborsament del tercer que presta aliments quan l'obligat no ho fa (previsions ara recollides per l'art. 237-11 CCCat), condicionades com estan al fet que el deute dels cridats a prestar aliments estigui prèviament determinat i individualitzat.⁶ De retruc, això havia posat en qüestió la legalitat d'algunes de les previsions del Decret 394/1996, de 12 de desembre, relatiu al règim de contraprestacions dels usuaris en la prestació de determinats serveis socials, l'objectiu primordial del qual era determinar «les responsabilitats de les persones obligades a través del contracte assistencial, *en concordança amb la regulació civil d'aliments*» i que havia aprovat pocs mesos abans.⁷ L'ampliació legal de la legitimació per a reclamar els aliments va evitar, per tant, trasllucar la posició jurídica del cridat a prestar aliments, car l'admissió pura i simple de la repetició a favor de l'entitat comportaria que aquesta podria predeterminar l'import dels aliments, confonent-lo amb el de les prestacions efectivament subministrades, i obviar les regles específiques sobre capacitat econòmica, aliments endarrerits, proporcionalitat amb els mitjans del deutor i causes d'extinció de l'obligació.⁸

6. Darrerament vegeu la Sentència de la Secció Segona de l'Audiència Provincial de Lleida de 23 de febrer de 2012 (JUR 2012/142580). I, abans, la Sentència de la Sala Contenciosa Administrativa del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (STSJC) de 13 de maig de 1998 (JT 1998/338) i les sentències de la Secció Dotzena de l'Audiència Provincial de Barcelona de 26 de juny de 2000 (AC 2000/1212), 18 de maig de 2005 (JUR 2005/178974) i 5 de juliol de 2006 (JUR 2006, 222902). Vegeu també la Sentència de l'Audiència Provincial de Tarragona de 13 d'abril de 2005 (*La Llei*, 2006, p. 351). Vegeu un cas de repetició entre cridats per la llei a prestar aliments en la Sentència del Tribunal Suprem (STS) de 15 de setembre de 2006 (RJ 2006/6366), *obiter*.

7. Joan EGEA, «L'acció de repetició contra el deutor d'aliments. Solidaritat familiar i prestacions assistencials públiques», *Revista Jurídica de Catalunya*, vol. 96 (1997), núm. 3, p. 617-653, esp. p. 636-637.

8. Això es constata arreu on s'aplica aquest model. Per al cas francès, vegeu *L'obligation alimentaire: des formes de solidarité à réinventer (Avis du Conseil Economique et Sociale sur le rapport présenté par Mme. Christiane Basset au nom de la Section des Affaires Sociales)* (consulta: 21 maig 2008) (disponible a: <www.conseil-economique-et-social.fr/rapport/doclon/08051914.pdf>), p. II-36, i també Vanessa WISNIA-WEILL, «L'État Providence, multiplicateur des solidarités familiales? Arguments pour un modèle de société 'multi-solaire'», a CENTRE D'ANALYSE STRATÉGIQUE, *Vivre ensemble plus longtemps – Enjeux et opportunités pour l'action publique du vieillissement de la population française*, París, La Documentation Française, 2010. A Itàlia, vegeu Francesco SANTANERA, «Contributi economici illegittimamente imposti ai congiunti degli assistiti: le esperienze di una organizzazione di tutela delle persone non autosufficienti», *Diritto di Famiglia e Persona*, núm. 4 (2011), p. 1949-1964. **Sobre el tema en general, vegeu, amb més referències, Jordi RIBOT, *Alimentos entre parientes y subsidiariedad de la protección social*, València, Tirant lo Blanch, 1999, pàssim. Vegeu també María Isabel MONDÉJAR, «La obligación de alimentos y las políticas de la Administración española sobre la protección de los mayores y dependientes», *Revista Jurídica de la Universidad Autónoma de Madrid*, núm. 14 (2006), p. 128-185. Per al *common law* anglès, escèptic sobre**

La intervenció del Parlament de Catalunya en aquesta matèria no acaba, tanmateix, en aquest punt. És un fet incontestat que l'aplicació quotidiana de les regles de la prestació d'aliments entre parents, més enllà dels aliments dels fills majors d'edat que viuen amb un dels progenitors, és poc freqüent i que, en conseqüència, la seva possible utilitat pràctica passa per la utilització de la figura com a fonament per a la repetició de prestacions assistencials contra els parents de beneficiaris amb capacitat econòmica d'assistir-los o, com a mínim, per a calcular la capacitat econòmica de la persona que sol·licita l'accés a les prestacions socials (econòmiques o en espècie; p. ex., residències, serveis de dia, etc.). Però aquí el Parlament ha intervingut introduint canvis notables, que en gran part desfan el camí recorregut en els anys immediatament anteriors.

En efecte, durant l'etapa que va del 2004 al 2007, el debat públic del *Document de bases per a una nova Llei de serveis socials de Catalunya* (16 de novembre de 2004), i molt especialment el de la seva base vuitena, referent al finançament dels serveis socials i on s'inclouïa la referència a les obligacions legals dels familiars dels usuaris,⁹ va donar peu a una forta contestació entre els participants sobre el principi de subsidiarietat de la protecció social.¹⁰ El resultat final fou l'eliminació, ja en el Projecte de

la política de repetició contra els parents, vegeu Jonathan HERRING, «Together Forever? The Rights and Responsibilities of Adult Children and Their Parents», a Jo BRIDGEMAN, Heather KEATING i Craig LIND (ed.), *Responsibility, Law and the Family*, Aldershot, Ashgate, 2008, p. 41-61.

9. «L'Administració garantirà l'accés universal i el finançament de les prestacions tècniques individuals de caràcter bàsic (informació, assessorament, valoració, intervenció social). [...] Es podrà fixar la col·laboració dels usuaris en el pagament de les prestacions tècniques de serveis socials i en les despeses derivades de l'al·lotjament i la manutenció, d'acord amb les seves possibilitats econòmiques i sense que en cap cas ningú pugui quedar desatès per manca de recursos. *Als familiars, d'acord amb les obligacions legals, se'ls podrà fer col·laborar, en el seu cas, en el pagament de les despeses derivades de l'al·lotjament i la manutenció*» (la cursiva és nostra).

10. «Un dels aspectes més controvertits en les aportacions analitzades és el finançament dels serveis socials. Sobre la contribució de l'usuari al finançament dels serveis, és a dir, la possibilitat del copagament, és possible trobar en les aportacions tres tipus de posicions. Una part de les aportacions rebutja en ple la possibilitat del copagament per part de l'usuari o dels seus familiars. Un altre bloc d'aportacions admet el pagament d'alguns serveis sempre i quan s'estableixi una gradació en funció de la renda i del patrimoni de la persona usuària, però rebutja que per a aquesta valoració es tingui en compte els ingressos dels familiars. I, finalment, trobem aportacions que admeten el pagament per part de l'usuari en funció de la seva renda i la dels seus familiars. Val a dir, a més, que algunes aportacions accepten el copagament de forma temporal i com a pas previ per a la implantació d'un sistema de serveis socials totalment universal i gratuït. Hi ha unanimitat, però, a reclamar més recursos a les Administracions públiques per als serveis socials, ja que es considera que amb les dotacions pressupostàries actuals no es pot assolir el desenvolupament dels serveis socials que hauria de preveure una llei de serveis socials com la que es desitja. Es demana una aposta política clara per situar Catalunya al nivell de despesa pública social dels països del nostre entorn. La distribució de la càrrega financera entre Administracions públiques també ha estat objecte d'atenció per part de diferents aportacions. La posició majoritària és que el document de bases atorga un nivell de responsabilitat als ens locals que depassa les seves possibilitats financeres». Cf. GENERALITAT DE CATALUNYA, DEPARTAMENT DE RELACIONS INSTITUCIONALS I PARTICIPACIÓ, DIRECCIÓ GENERAL DE PARTICIPACIÓ CIUTADANA, *Procés participatiu per a l'elaboració de la nova Llei de serveis socials de Catalunya: Anàlisi de les aportacions*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Relacions Institucionals i Participació, Direcció General de Participació Ciutadana, 2006, p. 7-8.

lleï de serveis socials (admès a tràmit el 14 de febrer de 2006), de tota referència a les obligacions dels familiars de l'usuari per a determinar la seva capacitat econòmica de cara a establir tant l'accés al servei social com la seva participació en el cost d'aquest (cf. art. 64 del Projecte). El procés es va cloure definitivament amb la incorporació, en la disposició transitòria quarta de la Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials, que manté la vigència transitòria del Decret 394/1996, de 12 de setembre, del matís «llevat dels preceptes relatius a les obligacions dels parents», d'on podem deduir que les previsions que havien aixecat més polèmica s'han d'entendre derogades després de l'aprovació de la Llei 12/2007.

Ho va explicar el diputat Pere Bosch Cuenca, relator de la comissió parlamentària en què es van discutir les esmenes al Projecte de lleï:

L'element més potent de la lleï és de ben segur la universalització dels serveis socials, que passen de ser un dret condicionat i debilitat a esdevenir un dret subjectiu exigible. Fins ara l'accés als serveis socials era per a molts ciutadans com una porta entreoberta o fins i tot tancada. *La nova lleï permet obrir de bat a bat les portes dels serveis socials a tota la ciutadania, sobretot a les classes mitjanes, que fins ara es veïen sotmeses a la paradoxa de no poder accedir als serveis privats per manca de recursos ni als públics per un excés de recursos.* Aquesta universalització també permetrà, i em sembla especialment important remarcar-ho, un efecte terapèutic en la imatge dels serveis socials, desterrant progressivament la seva visió com uns serveis reservats només a les rendes més baixes i vedats a la resta de ciutadania. Es tractarà segurament d'un procés lent i gradual, però prou important per al sector.¹¹

Paradoxalment, doncs, en molt poc temps la legislació catalana ha passat de ser l'única que sancionava expressament el principi de personalitat del dret als aliments (art. 3 LAEP [art. 261 princ. i 270.1 CF]), a admetre després una ampliació inusitada de la legitimació de tercers en l'acció de reclamació dels aliments (art. 261 *in fine* CF [ara art. 237-4 CCCat]) amb la finalitat de reforçar la subsidiarietat de la protecció social, i ha acabat finalment enterrant aquest principi en el marc d'una política d'universalització dels serveis socials.¹² Cal veure si, en les condicions actuals, aquesta política aguanta la sacsejada que han patit les finances públiques catalanes o bé la retallada de serveis i prestacions va acompanyada de la recuperació de la política de prendre en consideració els recursos dels obligats a prestar aliments abans de concedir prestacions socials, o fins i tot la de repetir contra aquells l'import corresponent en concepte de prestacions subministrades al titular d'un dret d'aliments.

11. *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya-Ple*, vuitena legislatura, núm. 30 (3 octubre 2007) (la cursiva és nostra).

12. Vegeu-ne més detalls a Jordi RIBOT, «Family law and intergenerational family solidarity: Should there be enforceable maintenance rights vis-à-vis adult relatives?», a Bea VERSCHRAEGEN (ed.), *Family Finances*, Viena, Jan Sramek, 2009, p. 33-47.

2. PRINCIPALS NOVETATS DE LA PRESTACIÓ D'ALIMENTS FAMILIARS EN EL CODI CIVIL DE CATALUNYA

Tal vegada l'objecte d'aquest treball sigui un dels àmbits en què el nou llibre segon del Codi civil de Catalunya ha introduït menys novetats, en particular respecte a la regulació del Codi de família.¹³ Tot seguit repassarem els punts que poden tenir més interès.

2.1. CONTINGUTS DE L'OBLIGACIÓ DE PRESTAR ALIMENTS ENTRE PARENTS

L'article 237-1 CCCat manté gairebé sense canvis la fórmula de l'article 259 CF pel que fa a la definició dels aliments legals:

S'entén per aliments tot el que és indispensable per al manteniment, l'habitatge, el vestit i l'assistència mèdica de la persona alimentada, i també les despeses per a la formació si aquesta és menor i per a la continuació de la formació, un cop assolida la majoria d'edat, si no l'ha acabada abans per una causa que no li és imputable, sempre que mantingui un rendiment regular. Així mateix, els aliments inclouen les despeses funeràries, si no estan cobertes d'una altra manera.

2.1.1. *Aliments, necessitats ordinàries, necessitats extraordinàries i despeses extraordinàries*

El legislador no es defineix enlloc sobre el concepte de *necessitats extraordinàries*, usual en la pràctica judicial en contextos d'aliments als fills amb ocasió de la crisi conjugal o de parella, ni estableix concretament quins conceptes són aliments però alhora constitueixen despeses extraordinàries. Això fa possible una gran diversitat de criteris, que és el que caracteritza el quefer dels tribunals quan han de decidir les discrepàncies dels progenitors sobre l'abast i la quantia de llurs respectives obligacions.

Amb el nou llibre segon sembla que el punt de partida del legislador quant a aquesta distinció entre despeses per necessitats *ordinàries* i despeses per necessitats *extraordinàries* és que, en ambdós casos, estem davant de pretensions en concepte d'aliments i que l'alimentant deu per ministeri de la llei a l'alimentista. Així ho corrobora l'article 233-2.2b CCCat (al qual remet l'art. 233-4.1 CCCat per a la determina-

13. Ho reconeix el preàmbul de la Llei 25/2010: «El capítol VII, relatiu als aliments d'origen familiar, manté la regulació del Codi de família amb pocs canvis».

ció judicial de les mesures) quan indica que el conveni regulador ha de contenir «els aliments que [els cònjuges] els han de prestar [als fills comuns que estan sota llur potestat], tant respecte a les necessitats ordinàries com a les extraordinàries, indicant-ne la periodicitat, la modalitat de pagament, els criteris d'actualització i, si ho han previst, les garanties».

El problema és més aviat de caire processal. L'element essencial de les necessitats extraordinàries és que són imprevisibles i, per tant, com que no són les habituals i les persones interessades no poden anticipar-ne l'abast, no té justificació establir una quantia que s'afegeixi a la fixada per a la pensió d'aliments per necessitats ordinàries.¹⁴ Al mateix temps, però, no mencionar-les en el conveni homologat judicialment o en la sentència, encara que sigui com a previsió de futur, fa impossible reclamar-ne l'import en la fase d'execució de la resolució corresponent, fet que porta a obrir un nou procés sobre aquest punt.¹⁵

Però això no justifica que es configuren com a *extraordinàries* un bon nombre de despeses que genera la criança dels fills menors quan, en realitat, moltes no tenen res d'extraordinari i s'acomoden al que la família, en consideració al nivell de vida dels progenitors, acostuma a facilitar als fills amb caràcter regular i no imprevisit o imprevisible (p. ex., cost d'activitats i material esportiu, quotes d'ensenyaments musicals o d'idiomes, despeses d'excursions o viatges).¹⁶ No es veu tampoc, d'altra banda, la raó per la qual les necessitats extraordinàries no han de seguir els mateixos paràmetres que les ordinàries, que es basen en els mitjans econòmics i les possibilitats de la persona o les persones obligades a prestar aliments (art. 237-9 CCCat).¹⁷ Com és ben conegut, tanmateix, en la pràctica molts progenitors convenen, o els jutges decideixen rutinàriament, que s'han d'abonar a parts iguals fent abstracció de la capacitat econòmica de cadascun. No cal dir que si són aliments, el pacte al qual arriben els progenitors en el conveni sobre l'abonament d'aquesta mena d'aliments és, per a l'alimentat, *res inter alios acta* i no afecta la seva pretensió de rebre, a càrrec

14. No seria el cas de les assegurances mèdiques privades, l'import de les quals es pot prorratejar al llarg de dotze mensualitats i pot formar part de la pensió alimentària. Semblantment s'esdevé amb les activitats complementàries extraescolars, adreçades a la formació dels fills menors i que, en consideració al nivell de vida de la família, indubtablement són ordinàries (cf. art. 231-5.1a i 231-8 CCCat).

15. Posa èmfasi en aquest punt Rebeca CARPI, «Los gastos extraordinarios en las pensiones de alimentos a los hijos: un análisis jurisprudencial», *Diario La Ley*, núm. 7270 (2009).

16. En aquest sentit, vegeu M. José PÉREZ TORMO, «Comentari a l'art. 233-2.2b CCCat», a Encarnación ROCA (coord. gral.) i Pascual ORTUÑO (coord.), *Persona y familia: Libro segundo del Código civil de Cataluña*, Las Rozas, Sepín, 2011, p. 1350.

17. Vegeu també M. José PÉREZ TORMO, «Comentari a l'art. 237-9 CCCat», p. 1352. La Secció Dotzena de l'Audiència Provincial de Barcelona, en canvi, es caracteritza per una interpretació estricta de les necessitats extraordinàries, de manera que les despeses per activitats extraescolars, com els viatges d'estudis o les classes de música o idiomes, es configuren com a despeses que no es poden incloure en les generades per la formació i s'han de convenir de mutu acord per les persones interessades. Vegeu en els darrers temps la Interlocutòria 176/2012, de 27 de juny (AC 2012/1150).

de cadascun d'ells, el que correspongui en funció de la seva capacitat econòmica. Si aquell criteri no proporcional l'utilitza en el procediment contenciós l'òrgan jurisdiccional, hi ha una clara extralimitació de la potestat judicial. Només si la capacitat econòmica dels obligats és equivalent, escau sotmetre les despeses per necessitats extraordinàries al criteri del 50%. Igualment, si convenim que els aliments deguts legalment inclouen les despeses per necessitats extraordinàries quan aquestes es produeixin, no escau subjectar la realització d'aquelles a l'acord dels progenitors, per bé que, si hi ha discrepància sobre el dret de l'alimentat a veure atesa aquella necessitat, serà inevitable recórrer a l'autoritat judicial. Només respecte a despeses extraordinàries desvinculades de la idea de necessitat de l'alimentat que ha de cobrir forçosament l'alimentista, s'ha de subjectar la seva realització al criteri de la voluntarietat de les persones interessades, tret que existeixi un compromís previ d'assumir tota aquella despesa o una part.¹⁸

2.1.2. *Aliments i despeses de la pròpia formació*

Qualsevol dels possibles deutors d'aliments ha de costejar les despeses incloses en concepte de formació de l'alimentat mentre aquest és menor d'edat o també quan és major d'edat i no ha acabat la seva formació per una causa que no li és imputable.¹⁹ La formació de l'alimentat inclou, per tant, les despeses derivades del fet de seguir estudis superiors o universitaris després d'accedir a la majoria d'edat. Amb tot, admetre que aquestes despeses han de pagar-se a costa de l'alimentant i en la mesura de les seves possibilitats no vol pas dir que se n'hagi de fer càrrec sense cap mena de límits. Per això ara el text legal explicita, encara que segurament no feia cap falta amb base en el principi d'autorresponsabilitat que impregna tota la regulació (vegeu ara l'art. 237-4 *in fine* CCCat), que els aliments s'han d'abonar «sempre que mantingui un rendiment regular», la qual cosa s'ha de relacionar amb el rendiment que cal esperar d'un estudiant que segueix una formació d'aquella mena. Escau posar fi a l'obligació quan aquest rendiment no es manté i les oportunitats es desaprofiten en detriment de l'acabament dels estudis en un temps adequat.²⁰ Això connecta, de fet, amb una percepció judicial generalitzada sobre la necessitat de no sotmetre els pares a una càrrega per un temps indefinit. Però, en lloc d'imposar legalment una edat fixa a partir de la qual es

18. Vegeu, no obstant això, la STSJC de 18 d'octubre de 2012, que sotmet a les proporcions del 66% el pare i el 34% la mare, el conjunt de «les despeses extraescolars que es pactin d'acord mutu i les extraordinàries».

19. Amb tot, els germans no hauran de costejar aquesta despesa als germans majors d'edat no incapacitats, ja que llur obligació es redueix als aliments necessaris per a la vida (art. 237-2.3 CCCat).

20. Requisit exigít per una jurisprudència constant. M. José PÉREZ TORMO, «Comentari a l'art. 233-2.2b CCCat», p. 1348.

pot considerar que ningú no té dret que li paguin els estudis,²¹ el legislador català ha remès a la decisió discrecional dels tribunals l'examen de l'aprofitament que fa l'alimentista dels estudis que cursa i de la petició de posar fi al seu finançament en forma d'aliments per l'alimentant.²² D'altra banda, amb la referència a la *continuació* es manté el caràcter unitari de la formació a què es té dret, ja que cal que aquesta s'hagi començat durant la minoria d'edat o, com a màxim, que el fet d'haver-la començat després d'assolida la majoria d'edat no sigui una conseqüència imputable al titular de la prestació d'aliments.

2.1.3. *Aliments i despeses funeràries*

Finalment, l'article 237-1 CCCat manté les despeses funeràries dins el concepte d'aliments però incorpora l'expressió «si no estan cobertes d'una altra manera». Amb aquest aclariment es manté la coherència amb el fet que aquestes despeses són, d'entrada (cf. art. 461-19a CCCat), despeses «de darrera malaltia, d'enterrament o incineració i dels altres serveis funeraris», de les quals l'hereu és el primer i únic responsable (art. 411-1 *in fine* CCCat). Per tant, només quan no hi hagi hereu escau als obligats a prestar aliments abonar les despeses funeràries. Si les despeses han estat pagades abans que l'hereu accepti l'herència, cal entendre que l'alimentant tindrà un dret de reemborsament d'allò que hagi abonat.²³ D'altra banda, és possible que, tot i ser cre-

21. Vegeu, en canvi, l'art. 69 del Codi de Dret Foral d'Aragó (Decret legislatiu 1/2011, de 22 de març): «Gastos de los hijos mayores o emancipados. 1. Si al llegar a la mayoría de edad o emancipación el hijo no hubiera completado su formación profesional y no tuviera recursos propios para sufragar los gastos de crianza y educación, se mantendrá el deber de los padres de costearlos, pero solo en la medida en la que sea razonable exigirles aún su cumplimiento y por el tiempo normalmente requerido para que aquella formación se complete. 2. El deber al que se refiere el apartado anterior se extinguirá al cumplir el hijo los veintiséis años, a no ser que, convencional o judicialmente, se hubiera fijado una edad distinta, sin perjuicio del derecho del hijo a reclamar alimentos». El risc d'una norma com aquesta és que es pretengui cobrar els aliments fins als vint-i-sis anys al marge de la dedicació als estudis. En aquest punt, el Tribunal Superior de Justícia d'Aragó va haver de dir que aquell límit «sólo tendrá lugar cuando el hijo que no ha terminado su formación mantenga una actitud diligente, porque de lo contrario deja de ser razonable exigir a los padres sufragar sus gastos» (Sentència del Tribunal Superior de Justícia d'Aragó de 2 de setembre de 2009 [La Ley 3581696/2009], en la qual es tracta el cas de la filla d'uns progenitors separats que als setze anys havia abandonat els estudis).

22. De manera que no podria demanar aliments per a poder preparar una oposició o per a seguir uns estudis addicionals als que ja havia acabat. Cf., sobre això, Jordi RIBOT, «Comentari a l'art. 259», a Joan EGEA i Josep FERRER (dir.), *Comentari al Codi de família, a la Llei d'unions estables de parella i a la Llei de situacions conviencials d'ajuda mútua*, Madrid, Tecnos, 2000, p. 1052.

23. Cf. Esther ARROYO, «Comentari a l'art. 461-19», a Joan EGEA i Josep FERRER (dir.), *Comentari al llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions*, vol. II, Barcelona, Atelier, 2009, p. 1519.

ditor dels aliments, requisit sense el qual no es podria aplicar la norma,²⁴ hi hagi altres tercers igualment obligats a abonar totes o part d'aquelles despeses (assegurances privades, prestacions públiques).

2.2. PERSONES OBLIGADES

Segons l'article 237-2.1 CCCat, els cònjuges, els descendents, els ascendents i els germans estan obligats a prestar-se aliments. Els germans majors d'edat i no discapacitats només tenen dret als aliments necessaris per a la vida (art. 237-2.3 CCCat).

2.2.1. *Obligacions d'aliments entre convivents en parella estable*

La primera novetat quant als obligats a prestar aliments no es troba en el títol que estem examinant, sinó en el referit a la convivència estable en parella (art. 234-1 a 234-14 CCCat), el qual substitueix la Llei 10/1998, d'unions estables de parella (LUEP). L'article 8 LUEP establia expressament una obligació legal dels convivents de prestar-se aliments, «amb preferència a qualsevol altre obligat» (vegeu també l'art. 26 LUEP). Ara aquesta obligació ja no es troba en el Codi civil de Catalunya, que mentre dura la convivència remet exclusivament als pactes dels convivents (art. 234-3 CCCat). La idea de fons és que el Codi civil de Catalunya no introdueix un estatut de la parella estable anàleg al del matrimoni mentre dura la convivència, sinó únicament regles supletòries per al cas que les parts no es posin d'acord sobre les conseqüències de l'extinció de la seva relació. Segons el preàmbul de la Llei 25/2010:

[A] diferència d'altres països de l'entorn de Catalunya, no obstant això, la incidència de la convivència no matrimonial és relativament baixa i estudis recents constaten que en parelles joves es presenta com un fenomen força diferent del matrimoni, a partir d'indicadors com la durada, l'estabilitat, la fecunditat o el grau de compromís recíproc palesat en actes com la posada en comú de béns o coses similars. Predomina la modalitat que la concep com un matrimoni a prova, bé perquè la parella es trenca o bé perquè es transforma en matrimoni. *Aquest fet justifica prescindir d'un estatut jurídic de la convivència estable en parella, que és molt difícil d'harmonitzar amb la gran varietat de situacions que presenta aquesta realitat.*²⁵

24. En cas que el difunt no hagi reclamat aliments, no es pot reclamar en aquest concepte contra els parents del difunt. Vet ací la importància de l'ús del mode condicional en el paràgraf segon de l'art. 1.894 CC («que en vida habrían tenido la obligación de alimentarle»), que no empra, en canvi, la norma catalana.

25. La cursiva és nostra.

El fet que no s'imposi un deure de contribució a les despeses familiars (cf. art. 4 i 23 LUEP), ni tampoc una responsabilitat solidària per aquestes despeses envers tercers (cf. art. 5 i 24 LUEP), va en la mateixa línia. En canvi, en la mesura que la norma sobre habitatge està pensada no solament per al període de vigència de la convivència, sinó també per a evitar actuacions contràries als drets dels interessats, i especialment als dels fills de la parella, un cop produïda la ruptura, s'ha mantingut la mesura (art. 234-3.2 CCCat; cf. art. 11 i 28 LUEP).

Des del punt de vista dels obligats a prestar aliments, la modificació legal significa que, a la possible acció contra els parents obligats a prestar aliments, no s'hi podrà oposar una obligació d'aliments preferent a càrrec del convivent. En això es pot veure un greuge comparatiu amb la situació de l'espòs, primer obligat a prestar aliments amb preferència sobre qualsevol altre (art. 237-6.1 CCCat en relació amb l'art. 231-5.1a CCCat), tot i l'equiparació d'efectes en relació amb la successió intestada del cònjuge vidu (cf. art. 442-3 CCCat), i també, almenys parcialment, pel que fa a determinades conseqüències de l'extinció de la unió (especialment quant a la compensació econòmica per raó del treball [art. 234-9 CCCat]).

Certament, l'operativitat pràctica de l'obligació d'aliments que imposava la LUEP entre els mateixos convivents era molt precària. És a dir, era tan precària com ho pot ser l'existència de la convivència en parella, que s'extingeix per la voluntat de qualsevol dels seus membres.²⁶ Vist des de la perspectiva dels tercers obligats a prestar aliments, tanmateix, amb aquella norma es pretenia conjurar el risc que s'hagués de mantenir una persona amb els recursos dels parents quan ho podria fer la seva parella estable. Cal tenir en compte, a més, que, en romandre a la mateixa llar com a unitat familiar, els recursos que ambdós obtenen es posen de fet en comú en interès del grup, i això produeix el contrasentit que els parents puguin acabar atenen una part dels aliments del convivent amb qui no tenen cap vincle familiar. L'única forma de reconduir aquesta situació és recuperar la idea de despeses familiars aplicada a la situació de convivència estable en parella i buscar-hi un fonament diferent a l'estatutari. Perquè és cert que, emparant-se en la diversitat de situacions existent, el CCCat ha decidit prescindir d'un model únic o d'un règim primari legal i ho ha deixat, per tant, pendent de l'acord de les persones interessades. Els acords sobre la qüestió, no obstant això, també s'apliquen en cas de parella matrimonial (art. 231-6.1 CCCat: «de la manera que pactin»). La diferència és que els tercers disposen respecte als casats d'una regla general sobre assumpció de despeses que inclou els aliments del cònjuge, mentre que en el cas de la convivència en parella la regla resulta dels acords vigents entre els convivents, acords que poden ser tàcits i poden derivar de la realitat que les necessitats de l'un i l'altre són compartides en consideració a l'existència d'una comunitat de vida. En aquestes condicions, crec que, mentre roman la convivència, els obligats a prestar aliments han de poder aduir que el reclamant conviu en una llar en la qual un tercer

26. Sobre aquest punt, vegeu Jordi RIBOT, «Comentari a l'art. 8», p. 1178-1180.

està compromès a contribuir al manteniment dels qui hi viuen i, en particular, del seu convivent en parella estable. Amb això no estariem fent altra cosa que aplicar el criteri que hi ha en el rerefons de l'extinció de la prestació compensatòria en forma de pensió del cònjuge divorciat (cf. art. 233-19.1*b* CCCat), on ni tan sols s'exigeix convivència estable en parella, sinó només «convivència marital»,²⁷ la qual cosa resulta aplicable a les prestacions socials de natura assistencial, que també es basen en la necessitat del sol·licitant i on es computen els recursos de tota la unitat familiar en què es troba el sol·licitant, entesa aquesta unitat familiar com el «grup de convivència per vincle de matrimoni o una altra relació estable anàloga, per consanguinitat, adopció o afinitat fins al segon grau».²⁸

2.2.2. Generalització de la imputabilitat que exclou el dret a la prestació d'aliments

En relació amb la resta d'obligats a prestar aliments, una altra novetat del CCCat és que, com apunta el preàmbul de la Llei 25/2010, «se suprimeix la incoherent regulació del dret als aliments dels germans, dels descendents i dels ascendents, de manera que, basant-se en el principi d'autosatisfacció de les necessitats pròpies, s'explicita amb caràcter general que no tenen dret als aliments les persones que estan en situació de necessitat per una causa que els sigui imputable, mentre dura aquesta causa».

En efecte, el Codi de família havia modificat el criteri del Codi civil espanyol i havia eliminat, com a causa d'extinció del deure d'aliments respecte als descendents, la imputabilitat de la causa que mena a reclamar-los (cf. art. 152.5 CC). D'acord amb l'article 260.4 CF:

Si la persona que té dret a rebre aliments és un descendent de la persona obligada i la necessitat deriva d'una causa que li és imputable, mentre aquesta subsisteixi només té dret als aliments necessaris per a la vida.

El Codi de família mantenia i accentuava, així, l'opposable discriminació entre els drets dels descendents i els drets dels germans majors d'edat, per tal com la diferència de tracte afectava no solament les circumstàncies imputables que calia considerar,

27. Norma aplicable a la mateixa situació de convivència estable en parella, un cop extingida i pel que fa a la prestació alimentària periòdica (cf. art. 234-12 CCCat).

28. Art. 5.1 de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la renda mínima d'inserció. L'art. 5.3 d'aquesta mateixa llei aclareix, a més, que només queda exclosa del concepte d'*unitat familiar* «la convivència per raons d'amistat o conveniència». En sentit contrari es podria invocar, tanmateix, que l'art. 144.4 del text refós de la Llei general de la Seguretat Social només inclou dins la noció d'*unitat familiar* per a computar la renda disponible de cara a poder sol·licitar la pensió no contributiva de vellesa o invalidesa, les persones que conviuen amb el sol·licitant i que estan «unidas con aquél por matrimonio o por lazos de parentesco o de consanguinidad hasta el segundo grado».

incloent en les dels germans també les pretèrites que els havien menat a la situació de necessitat, sinó que afectava també l'efecte que legalment es connectava amb aquesta situació de necessitat. En qualsevol cas, no tenia cap justificació que es concedissin aliments a costa dels parents a favor de persones que els necessitaven per causes *actuals* («mentre aquesta subsisteixi»), les quals els eren del tot imputables i que ells no feien res per superar.²⁹ Per contra, semblava injust que envers els germans es mantingués l'exclusió dels drets alimentaris per causes que —tot i ésser imputables al demanant— no haurien de tenir cap mena de transcendència en el moment de la reclamació, ja que no reflectien una actitud passiva quant a la possibilitat de sortir per ell mateix de la situació de necessitat.³⁰ Ara el CCCat, suprimint el privilegi conferit als fills i descendents, iguala el tracte que reben tots i afirma amb caràcter general la regla, òbvia en aquesta matèria, que només té dret a reclamar aliments la persona que els necessita «sempre que la necessitat no derivi d'una causa que li sigui imputable, mentre la causa subsisteixi» (art. 237-4 *in fine* CCCat).³¹

2.2.3. Aliments a càrrec del padrastre o la madrastra

Fora d'aquests canvis quant al pressupòsit i l'abast dels diferents titulars de la prestació alimentària, el darrer comentari fa referència a la situació jurídica dels padrastres i les madrastras.

Noteu que el llibre segon ha incorporat, juntament amb la referència, que ja existia en el Codi de família, a la consideració dels aliments dels fills no comuns que conviuen a la mateixa llar com a despeses familiars (vegeu ara l'art. 231-5.2 CCCat), un estatut jurídic per al cònjuge o convivent en parella estable del progenitor. Aquest té ara reconegut el dret de participar en la presa de decisions sobre els assumptes relatius a la vida diària del menor amb qui conviu (art. 236-14.1 CCCat) i pot invocar aquesta legitimació en gestions a institucions o amb docents, personal sanitari o serveis socials. D'altra banda, quan mor un progenitor que té la guarda exclusiva dels fills, el seu cònjuge o convivent pot demanar assumir les responsabilitats parentals sobre els menors fins i tot si l'altre progenitor supervivent no hagués estat privat de la potestat (art. 236-15 CCCat).

29. La jurisprudència ha hagut d'assumir aquest criteri legal, començant per la STSJC de 3 de juny de 2002 (RJ 2002/7848) i continuant per la STSJC de 4 de juliol de 2006 (RJ 2006/2385). Vegeu, no obstant això, la Sentència de la Secció Dotzena de l'Audiència Provincial de Barcelona de 21 d'abril de 2008, que va refusar la pretensió formulada per un fill de quaranta-set anys.

30. Vegeu Jordi RIBOT, «L'obligació legal d'aliments entre parents en el nou Codi de família», *La Llei de Catalunya i Balears*, núm. 242 (1999), p. 1-6, i més referències que es troben allà.

31. La modificació legal no ha estat ben compresa per algun comentarista que sosté que l'obligació alimentària entre germans ha passat a ser «incondicionada» (M. José PÉREZ TORMO, «Comentari a l'art. 233-2.2b CCCat», p. 1369).

El llibre segon del Codi civil de Catalunya no ha arribat a l'extrem d'imposar obligacions d'aliments a càrrec de qui havia viscut amb el menor fent funcions parentals quan la relació que unia aquesta persona amb el seu pare o mare s'ha trencat. Així ho ha determinat també la Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de 23 de febrer de 2006, la qual ha afirmat que, en el Codi de família, «de la simple convivència matrimonial no puede surgir ningún vínculo parental [...] con los hijos y parientes del otro cónyuge que justifique la obligación de prestar alimentos después de la ruptura matrimonial». En aquest cas, segons els antecedents de fet de la Sentència, es pretenia en un plet de separació que el demandat estigués obligat a fer-se càrrec dels aliments de la filla menor de la demandant, en consideració al fet que, quan van contreure matrimoni un any abans a Cuba, aquell «se comprometió a hacerse cargo de todos los gastos de alojamiento, manutención, asistencia médica y cuantos otros por razón de su estancia en España fueren causados por la menor, incluidos los de retorno a su país». Totes les instàncies judicials van resoldre que no es queia pronunciar-se sobre la suposada obligació d'aliments del marit de la mare que no era el progenitor d'aquella menor en la determinació judicial de les mesures definitives de la separació matrimonial d'acord amb l'article 76.3 CF, a part que del document presentat no es podia deduir «que el demandado asumiera la obligación de abonar pensión alimenticia en caso de separación».

En general, el criteri predominant en el nostre entorn és que el padastre o la madrastra pot tenir, després de la separació de la parella, un dret de visita i comunicació amb el menor en qualitat de persona propera (vegeu l'art. 236-4.2 CCCat), però no un deure legal d'aliments.³² Una pretensió recíproca d'aliments entre padastre o madrastra i fillastre només s'admet quan les responsabilitats parentals durant la convivència poden ésser distribuïdes o atribuïdes en exclusiva a persones que no són necessàriament els progenitors en detriment d'un o de tots dos progenitors (cf. art. 1:253*w* del Codi civil holandès). De manera que, quan es trenca la comunitat de vida amb l'espòs o convivent progenitor, l'exercici d'aquelles responsabilitats determina el naixement d'un deure d'aliments envers el fillastre.³³

32. Vegeu una bona panoràmica de les dificultats de legislar sobre un estatut dels *stepparents* a Ian DEY i Fran WASOFF, «Mixed Messages: Parental Responsibilities, Public Opinion and the Reforms of Family Law», *International Journal of Law, Policy and the Family*, núm. 20 (2006), p. 225-234.

33. Sobre aquest tema, amb apunts de dret comparat, vegeu Susana NAVAS, «Los derechos del menor en las familias reconstituidas. A propósito de los art. 236-14 y 236-15 del libro segundo del CC, relativo a la persona y la familia», a Reyes BARRADA, Martín GARRIDO i Sergio NASARRE (coord.), *El nuevo derecho de la persona y de la familia: Libro segundo del Código civil de Cataluña*, Barcelona, Bosch, 2011, p. 681-683.

2.3. DRET A LA PRESTACIÓ D'ALIMENTS I CRÈDIT D'ALIMENTS

En relació amb l'acció per a reclamar els aliments i els seus efectes, el CCCat ha mantingut el principi de la irretroactivitat de la condemna a abonar aliments, que resumeix l'aforisme *in praeteritum non vivitur*. Per tant, hom té dret a reclamar els aliments des que es necessiten, però no es poden demanar els anteriors a la data de la reclamació judicial o extrajudicial (art. 237-5.1 CCCat). En essència, la raó d'aquesta regla és que no es pot exigir al cridat a prestar aliments un capital acumulat en concepte d'aliments vençuts d'una obligació l'existència de la qual podia fins i tot ignorar.

El requisit de la reclamació prèvia es pot considerar inaplicable als aliments vinculats al sol fet de la filiació, que són unilaterals i es deuen pel sol fet del naixement i la determinació de la paternitat o maternitat (art. 39.3 de la Constitució espanyola i 235-14.2 CCCat). La jurisprudència raona, en canvi, que en aquest cas també s'aplica el requisit de la necessitat, si bé aquesta es presumeix en els menors d'edat, a diferència del que s'esdevé en els fills majors d'edat, a qui es requereix que demostrin que no tenen mitjans econòmics ni capacitat d'obtenir-los.³⁴ A més, també s'aplica als fills menors el criteri de la irretroactivitat de l'obligació d'abonar pensions alimentàries, basant-se en la distinció —explicitada per la Sentència del Tribunal Suprem de 8 d'abril de 1995— entre el fet «que se haya reconocido la relación jurídica de que derivan los alimentos y [...] que éstos se soliciten en tiempo y forma con fijación de la pensión, los plazos de abono de los mismos y la forma de hacerlos efectivos».

L'aplicabilitat de la norma inclosa ara en l'article 237-5.1 CCCat en relació amb els aliments dels fills menors d'edat s'ha plantejat darrerament en sentit invers: alguns tribunals han entès que quan la determinació de les pensions és resultat d'un procediment matrimonial, no escau la condemna retroactiva al moment de la reclamació, sinó que la mesura només és vigent des que s'acorda. La Sentència del Tribunal Suprem de 3 d'octubre de 2008³⁵ va encarar el tema des del punt de vista de l'efecte retroactiu de les diverses resolucions derivades del procés o dels processos successius que entaulessin els progenitors i on es resolgués sobre els aliments dels seus fills menors. La seva doctrina fou molt clara i abraçava els dos supòsits: «la primera resolució que fije la pensión de alimentos [...] podrá imponer el pago desde la fecha desde la inter-

34. En un cas força extraordinari, en què el fill menor cobrava una beca esportiva que cobria totes les seves despeses i residia en un centre d'alt rendiment, la STS de 24 d'octubre de 2008 (La Ley 158334/2008) va concloure que els progenitors estaven eximits del seu deure de mantenir el fill; si bé només es va decidir admetre la suspensió de l'obligació, no es va declarar que no estaven obligats al manteniment del fill.

35. La Ley 148029/2008.

posición de la demanda, porque hasta esa fecha no estaba determinada la obligación»;³⁶ les posteriors, en canvi, estan sotmeses al criteri general d'eficàcia únicament des que es dicten, «momento en que sustituyen a las dictadas anteriormente». En aquest sentit s'ha pronunciat el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya.³⁷ La nova regla introduïda en l'article 233-7.3 CCCat és coherent amb aquest plantejament, ja que premia amb la retroactivitat de les mesures acordades en un judici de modificació de mesures per a afavorir la mediació en aquest tràmit.³⁸

Connecta indirectament amb tota aquesta problemàtica la novetat introduïda com a paràgraf segon de l'article 237-5 CCCat:

En el cas dels aliments als fills menors, es poden demanar els anteriors a la reclamació judicial o extrajudicial, fins a un període màxim d'un any, si la reclamació no es va fer per una causa imputable a la persona obligada a prestar-los.

Segons el preàmbul de la Llei 25/2010, aquesta regla s'ha de relacionar amb la de lluita contra la xacra de la violència familiar o masclista, en el sentit que és habitual que la representant legal del menor no hagi pogut reclamar, ni judicialment ni extrajudicialment, a causa de la situació en què es trobava a conseqüència dels maltractaments patits a mans de l'obligat a prestar aliments. La regla està formulada, no obstant això, en termes molt més generals, que abraçarien qualsevol altre supòsit en què el progenitor hagués impossibilitat l'exercici de l'acció (p. ex., desplaçant-se a l'estranger amb aquesta finalitat, obstaculitzant jurídicament la pretensió).³⁹ En qualsevol cas, per a evitar situacions en què l'obligat a prestar aliments podria quedar cruixit per una reclamació de quantia molt elevada, la norma limita a un any el període màxim de retroactivitat. La fórmula emprada («màxim») fa pensar que, en una valoració equitativa, l'autoritat judicial podria determinar una retroactivitat menor segons les circumstàncies del cas.

36. El Tribunal Suprem ha ratificat aquesta doctrina de manera expressa fent aplicació de l'art. 148.1 CC per a ordenar que els aliments acordats en la primera resolució en un procés matrimonial s'han d'abonar des de la presentació de la demanda (cosa que, en el cas català, implica des de la reclamació extrajudicial). Vegeu la STS de 14 de juny de 2011 i el comentari que en fa Nieves MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, *Cuadernos Civitas de Jurisprudencia Civil*, núm. 89 (2012), p. 155-172.

37. Sentències del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de 16 de juny de 2011 (RJ 2011/6106) i 26 de setembre de 2011 (RJ 2012/3075).

38. «Si la part que sol·licita judicialment la modificació de les mesures establertes per alteració substancial de circumstàncies ha intentat arribar a un acord extrajudicial iniciant un procés de mediació, la resolució judicial que modifica les mesures pot retrotreure els efectes a la data d'inici del procés de mediació».

39. Un precedent d'aquesta regla es troba en el paràgraf 1613.II.2 del Codi civil alemany (*Bürgerliches Gesetzbuch*, BGB), on s'inclouen, per exemple, supòsits en què el fill extramatrimonial no ha pogut reclamar aliments perquè s'ha vist forçat a determinar judicialment la paternitat de l'obligat, o casos en què és molt difícil demandar l'alimentant perquè es troba en parador desconegut. En aquesta norma també s'aplica el límit discrecional segons el qual el deute pels aliments endarrerits no hauria de comportar una duresa excessiva («unbillige Härte») per a l'alimentant.

2.4. QUANTIA I COMPLIMENT DE L'OBLIGACIÓ

Com altres normes del nostre entorn, l'article 237-9 CCCat es limita a apuntar que «la quantia dels aliments es determina en proporció a les necessitats de l'alimentat i als mitjans econòmics i a les possibilitats de la persona o les persones obligades a prestar-los».⁴⁰ La jurisprudència subratlla en particular que cal prendre en consideració que les necessitats de cada alimentat poden ser molt diferents i que l'edat té, en aquest cas, un paper rellevant i demana una justificació especial si s'imposen imports més elevats per a les pensions dels fills majors d'edat que per a les dels menors d'edat.⁴¹

La primera novetat en aquesta matèria, tanmateix, és la supressió de la possibilitat de moderació judicial de l'obligació «ateses les circumstàncies del cas i per raons d'equitat» (art. 267.2 CF), sobre la qual no es dona cap explicació en el preàmbul. L'opció adoptada pel Codi de família era, tanmateix, objectable, ja que remetia expressament a l'arbitri judicial una matèria en què el detall de la regulació palesa la voluntat d'aconseguir un mínim d'objectivitat. Amb tot, és important que, quan hi ha elements extrapatrimonials que afectin la quantia dels aliments, aflorin i se'n pugui controlar l'oportunitat en apel·lació. De fet, és possible que aquesta mena d'elements es canalitzin en el futur vers l'extinció de l'obligació, basant-se en l'extensió que, des de l'entrada en vigor del llibre quart del CCCat, s'ha donat a les causes de desheretament (v. *infra* el subapartat 2.5).

L'altra novetat que ha introduït el CCCat és la càrrega de l'alimentat de comunicar a l'alimentant les modificacions de circumstàncies que determinin la reducció o la supressió dels aliments tan aviat com es produeixin, sense que la llei expliciti la conseqüència de no fer-ho. Algun autor apunta que n'ha de tenir en les costes del procés de modificació o extinció de mesures.⁴² Potser es pot apuntar també que, existint el deure legal i havent-lo incomplert, la imputació del retard en la modificació o l'extinció de la pensió recau sobre l'alimentat i escau l'aplicació retroactiva de la resolució al moment en què es prova que aquest sabia que havia d'haver comunicat el canvi. Es tracta d'un supòsit en certa manera invers al que permet la retroactivitat limitada de la condemna a abonar aliments (art. 237-5.2 CCCat) (vegeu *supra* el subapartat 2.3).

Quant al compliment de l'obligació legal d'aliments, l'article 237-10 CCCat es refereix també indirectament al lloc on viuen l'alimentat i l'alimentant. D'entrada, només els progenitors estan obligats per la llei a conviure amb els seus fills menors, si bé per un motiu justificat poden fer-lo residir en un altre lloc. No obstant això, quan

40. D'aquest article resulta la lògica conseqüència que els coobligats poden haver de fer-se càrrec de l'obligació alimentària en proporcions diferents, ateses llurs respectives possibilitats econòmiques (cf. art. 237-7.1 CCCat; STSJC de 18 d'octubre de 2012: 66 % el pare i 34 % la mare).

41. STSJC de 19 de desembre de 2011 (RJ 2012/257).

42. M. José PÉREZ TORMO, «Comentari a l'art. 233-2.2b CCCat», p. 1382.

algun parent reclama aliments, la llei, després d'afirmar, en primer lloc, que «l'obligació d'aliments s'ha de complir en diners i per mensualitats avançades» (art. 237-10.1 CCCat), admet que el deutor d'aliments pot (també) satisfer-los acollint i mantenint a casa seva la persona que té dret a rebre'ls (art. 237-10.2 CCCat).⁴³ Aquesta regla, que es matisa amb la possibilitat que l'alimentat s'hi oposi «per una causa raonable o que la convivència sigui inviable», està donant lloc a dues qüestions que cal comentar.

La primera és el cas en què els obligats a abonar aliments es neguen a abonar-los tret que l'alimentat resideixi amb ells, subjectant-lo així a les normes i els criteris que, en la seva llar, aquells disposen. El corol·lari de l'aplicació d'aquest criteri és que o bé l'alimentat renuncia a la seva acció d'aliments o bé passa a viure conforme amb les regles marcades per l'alimentant i renuncia a una part de la seva autonomia.⁴⁴

L'altra situació és la que es presenta quan els titulars del dret als aliments són alhora els beneficiaris de l'ús de l'habitatge familiar en ocasió de la separació o el divorci dels progenitors obligats a prestar aliments. En aquest cas, mentre els fills es troben sota la guarda del progenitor amb qui conviuen, la possible pretensió de l'alimentant de prestar aliments a la seva pròpia llar és inadmissible, ja que aniria contra les mesures arbitrades en el procediment que ha determinat que té la guarda, en exclusiva o compartida, el progenitor amb qui conviuen. Això és així tant si els fills menors conviuen en la llar que era l'habitatge familiar abans de la crisi conjugal, com si viuen en un altre lloc amb aquell progenitor. El tema es complica, però, quan la guarda dels fills menors és el fonament de l'atribució de l'habitatge familiar propietat de l'altre cònjuge o propietat de tots dos cònjuges. Mentre dura la guarda, no hi ha res a dir: s'aplica el criteri de prevalença de la resolució judicial sobre la guarda dels fills menors quant al lloc on han de viure. En canvi, quan la guarda s'extingeix per l'arribada dels fills a la majoria d'edat, el fonament de l'atribució de l'ús de l'habitatge cessa i només resta la possibilitat de mantenir l'ús per la major necessitat de l'altre cònjuge (art. 233-20.1b CCCat). En altres mots, aquest no podrà basar aquesta necessitat d'habitatge exclusivament en el fet que amb ell viuen els fills majors d'edat sense re-

43. De segur que la solució més conforme amb els drets de l'alimentat hauria estat deixar la possibilitat de l'acolliment a l'acord entre les parts. Principalment perquè la prestació consistent a rebre l'alimentat a casa de l'obligat implica la restricció, en interès particular del deutor, de tres drets fonamentals del creditor: el dret a la pròpia llibertat i a escollir el propi mode de vida (art. 10.1 de la Constitució espanyola [CE]), el dret a escollir lliurement la pròpia residència (art. 19, 1r par., CE) i el dret a la intimitat personal i familiar (art. 18.1 CE). No sembla adequat gravar l'alimentat amb la càrrega de justificar la seva oposició: no pot ser que la llei presumeixi que aquell a qui s'ha hagut de demanar judicialment la prestació d'aliments és una persona amb la qual, en principi, no hi ha problemes de convivència.

44. Vegeu la particular anàlisi que dedica a aquesta qüestió Àngel CARRASCO, *Derecho de familia: Casos, reglas, argumentos*, Madrid, Dilex, 2006, p. 452-455. El criteri prevalent en la jurisprudència espanyola és contrari a les pretensions dels reclamants i el va marcar la STS de 23 de febrer de 2000 (RJ 2000/1169), comentada favorablement per la majoria dels autors (per tots, vegeu M. Teresa MARÍN GARCÍA DE LEONARDO, «El 'favor progenitoris' en relación con los hijos mayores de edad», *Aranzadi Civil*, any 2001, núm. 1, p. 1997-2011).

cursos propis. A manca de dret propi que es pugui seguir en l'ús de l'habitatge familiar, el dret dels fills majors d'edat als aliments deriva exclusivament de l'article 237-2 CCCat,⁴⁵ i la llei no els atribueix cap dret a imposar al progenitor la residència forçosa en el que havia estat l'habitatge familiar. Coadjuva a aquest resultat, per tant, la consideració de l'atribució judicial de l'ús de l'habitatge com a part dels aliments (vegeu ara l'art. 233-20.7 CCCat), i així ha estat reconegut recentment pel Tribunal Suprem,⁴⁶ malgrat el bon nombre de resolucions que havien mantingut o fins i tot atribuït l'habitatge familiar a un dels cònjuges a causa de la convivència d'aquest amb els fills de la parella majors d'edat però sense recursos.

2.5. EXTINCIÓ DE L'OBLIGACIÓ LEGAL DE PRESTAR ALIMENTS

L'article 237-13 CCCat manté les mateixes causes d'extinció que preveia l'article 270 CF, deixant de banda només que s'han introduït «el divorci i la declaració de nul·litat del matrimoni» (amb la consegüent extinció de la condició de cònjuge que dóna dret a reclamar aliments). Alhora, ara es remet genèricament a les causes de desheretament, en lloc de referir els articles concrets. Això genera un problema de concordança per duplicació del cas de la privació de la potestat parental, que via remissió inclou també la suspensió de la potestat: en ambdós casos cal insistir en el caràcter imputable d'aquestes situacions. En el capítol dels aliments, a més, s'ha suprimit la referència a l'excepció que els progenitors hagin recuperat la potestat.⁴⁷

Però la novetat potser més rellevant és que l'extensió de les causes de desheretament que ha dut a terme el nou llibre quart del Codi civil de Catalunya incideix tam-

45. Així resulta de les expressions emprades en els articles del Codi civil de Catalunya 233-1e, sobre les mesures provisionals, 233-2.4, sobre les mesures definitives proposades en un conveni regulador, i 233-4.1, sobre les mesures definitives acordades per l'autoritat judicial. Els aliments dels fills majors són els que reconeix i regula el capítol d'aliments familiars, encara que es demanin i es tramitin en el procediment matrimonial dels seus pares (M. José PÉREZ TORMO, «Comentari a l'art. 233-2.2b CCCat», p. 1367). Aquestes normes pressuposen, com ha resolt la jurisprudència, una legitimació extraordinària del tipus de la *substitució* processal en favor del cònjuge amb qui conviuen els fills majors sense recursos. En aquesta mena de casos, la persona legitimada legalment exerceix *en nom propi* drets que pertanyen a una altra persona, per compte de la qual actua (vegeu la STS de 24 d'abril de 2000 [RJ 2000/3378], que va fonamentar aquest dret del progenitor convivent en l'art. 24 CE davant els dubtes interpretatius sobre l'abast de l'art. 93, 2n par., CC); cf. també la STS de 30 de desembre de 2000 [RJ 2000/10385] i la STSJC de 27 de juliol de 2009). El substitut, encara que actua en el procés en virtut d'un dret que no és seu, es diferencia del representant en el fet que actua en nom i interès propi i és part en el procés, mentre que el representant actua en nom i interès aliè. Com és conegut, l'art. 10 LEC només permet la legitimació extraordinària per substitució quan la llei ho permet (en aquest sentit, vegeu la STS de 18 de setembre de 2009).

46. Vegeu les sentències del Tribunal Suprem de 5 de setembre de 2011 (RJ 2011/5677) i 30 de març de 2012 (RJ 2012/4584).

47. Tot i que els primers comentaris donen per fet que s'hauria d'admetre l'acció en cas de recuperació de la potestat. Cf. M. José PÉREZ TORMO, «Comentari a l'art. 233-2.2b CCCat», p. 1397.

bé en l'extinció de l'obligació legal d'aliments, en particular a través de la nova causa de desheretament per l'absència manifesta i continuada de relació familiar entre el causant i el legitimari per una causa exclusivament imputable al legitimari.⁴⁸ Causa que es podrà aplicar encara que l'alimentat no tingui la condició de legitimari, com segueix disposant l'article 237-13.1e CCCat.⁴⁹

En el context dels aliments, l'eficàcia pràctica d'aquesta causa de desheretament pot ésser més important que en la reclamació de la llegítima. També aquí pot ésser difícil administrar la prova, si bé, a diferència dels plets successoris, en el cas dels aliments ambdues parts hi poden ser presents per a al·legar i provar les circumstàncies que determinen l'absència de relació familiar i, en particular, que aquesta és *exclusivament* imputable a l'alimentista. Aquesta prova no resulta impossible i ja ha estat admesa prenent com a base el relat de l'alimentant, corroborat per testimonis i no contradit pels alimentistes demandats.⁵⁰ En un altre cas, en canvi, la conducta del progenitor deutor dels aliments durant la infantesa dels alimentistes resulta decisiva per a atribuir-li la culpa de la desafecció d'aquests.⁵¹ Les ocasions per a l'aplicació de la norma, per tant, s'han multiplicat i caldrà veure quin és el criteri predominant quant a l'exigència de la prova de l'existència de manca de relació i a la seva imputabilitat exclusivament a l'alimentista.

48. Sobre aquesta nova causa de desheretament, en general, vegeu Jordi RIBOT, «Comentari a l'art. 451-17», a Joan EGEA i Josep FERRER (dir.), *Comentari al llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions*, vol. II, Barcelona, Atelier, 2009, p. 1399-1402.

49. Ha dedicat un treball al tema José Antonio PÉREZ FENOLL, *La ausencia de relaciones familiares como causa de extinción de la obligación de prestar alimentos en el Codi civil de Catalunya*, Madrid, ePraxis, 2012, del qual es pot extreure la tesi que els fills majors d'edat que perceben aliments des de la minoritat han de mantenir amb el progenitor que els abona les pensions d'aliments un mínim tracte familiar, ja que altrament podrien perdre el seu dret.

50. Sentència de la Secció Divuitena de l'Audiència Provincial de Barcelona de 15 de març de 2012 (JUR 2012/195522).

51. Sentència de la Secció Dotzena de l'Audiència Provincial de Barcelona de 18 de novembre de 2010 (JUR 2011/80033).